

UNIVERSITATEA DIN CERNĂUȚI: DE LA MODELUL CULTURAL GERMAN LA CEL ROMÂNESC, DE SORGINTE FRANCEZĂ¹

MIHAI-ȘTEFAN CEAUȘU

Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași
E-mail: msceau@yahoo.com

The University of Chernivtsi: from the German to the Romanian, French Originated Cultural Model

(Abstract)*

In the mid-nineteenth century, the desire to establish a form of higher education in Bukovina, the most eastern province of the Habsburg Monarchy, meant to contribute to increasing the degree of culture of the local elite, was one of the concerns of the society of the time and it was expressed as early as 1848. As a result, residents from different social categories have also repeatedly addressed requests to the local political authorities, especially the Provincial Parliament, to ask the central regime for approval of the establishment of a higher education institution in the provincial capital, Chernivtsi. After being approved by the Chamber of Deputies and the Imperial Senate, on March 13 and March 20, respectively, the draft law on the establishment of the University of Chernivtsi received, on March 31, 1875, the imperial sanction. Until 1918, the “Francisco-Josephine” University of Chernivtsi, which was created after the model of the higher education institutions in Austria, had in its composition three faculties, namely: the Faculty of Law and Political Science, the Faculty of Philosophy and Letters and the Faculty of Orthodox Theology, lacking the Faculty of Medicine. The collapse of the Habsburg Monarchy at the end of The First World War, which had as a consequence the union of Bukovina with the Kingdom of Romania, on November 28, 1918, will directly influence the becoming of the university within the frameworks of the Romanian state. In the summer of 1919, the publication of the decree of the Romanian government followed, by which, the non-Romanian professors from the University of Chernivtsi, were asked to give a statement that they were committed to learning the Romanian language in two years, so that they could then teach in this language. This was the mandatory condition for keeping them in office, in addition to taking the oath of allegiance to the Romanian state and the king. Considering that the required deadline was too short for learning the Romanian language at a level that

¹ Studiu elaborat în cadrul Grantului PN-III-P4-ID-PCCF-2016-0131, *Limba și cultura germană în România. 1918–1933. Realități post-imperiale, discurs public și câmpuri culturale.*

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

would allow them to hold academic lectures and publish scientific papers, most of the foreign professors from the University of Chernivtsi decided to give up their teaching activity here and at the beginning of September 1919 they were repatriated to Austria. The new Romanian university was inaugurated on October 24, 1920, in the synodal hall of the metropolitan residence in Cernăuți. In the new Romanian organization of the university, the German language and Germanistics declined, given that the German language changed its status, from the situation of a state language to the state of language of a minority. The reorganization of the University of Chernivtsi in its Romanian form meant, in addition to the establishment of numerous new departments, such as psychology, sociology, art history, algebra, astronomy or mechanics, which, due to the lack of competent frameworks, have long remained unoccupied and the abolition of some of the old ones, such as that of Austrian history, Ukrainian language, German or Austrian law. The University of Chernivtsi ceased its activity as a Romanian university, of French cultural origin, with the entry of Soviet troops in Chernivtsi, on July 28, 1940, following the ultimatum given by the Kremlin to the Romanian government, which led to the annexation of the territory of Northern Bukovina by the Soviet Union.

Keywords: Bukovina, Chernivtsi, university, establishment, development.

(Rezumat)

Studiul de față își propune să prezinte aspecte legate de înființarea și evoluția ca instituție a Universității din Cernăuți. Autorul evidențiază etapele acestui proces, plecând de la perioada pașoptistă, până în anul 1940, arătând rolul numeroșilor factori implicați: reprezentanții politici bucovineni, români și de alte etnii din Dieta Bucovinei, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, reprezentanți ai Ministerului pentru Culte și Învățământ etc.

Cuvinte-cheie: Bucovina, Universitatea din Cernăuți, înființare, dezvoltare.

La jumătatea secolului al XIX-lea, dorința înființării unei forme de învățământ superior în Bucovina, cea mai estică provincie a Monarhiei de Habsburg, menite să contribuie la creșterea gradului de cultură a elitei autohtone, a constituit una dintre preocupările societății timpului și a fost exprimată încă din anul 1848, în documentul programatic revoluționar intitulat „Petiția Țării”, ce a fost elaborat și înaintat autorităților centrale din Viena de reprezentanții politici bucovineni, români și de alte etnii². După obținerea autonomiei provinciale, prin Constituția octroiată din martie 1849, în perioada următoare în Bucovina s-a produs o creștere semnificativă a numărului instituțiilor de învățământ, de la cel primar la cel gimnazial. Totodată, a sporit mulțimea elevilor ce frecventau aceste instituții, producându-se și o diversificare socială mai mare a provenienței acestora³, în conformitate cu nevoia acută de modernizare și progres, resimțită de întreaga societate.

² Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Suceava, Colecția Documente, P. XII, nr. 35/1848; Mihai-Ștefan Ceașu, Ion Lihaciu, *Autonomia Bucovinei (1848–1861). Studiu și documente*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2021, p. 108.

³ Constantin Ungureanu, *Sistemul de învățământ din Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774–1918)*, Chișinău, Tipografia centrală, 2015, p. 67 și urm.

Din numărul destul de mare de absolvenți de gimnaziu superior, echivalentul austriac al liceului românesc, cei mai mulți dintre cei care doreau să își desăvârșească pregătirea academică, urmând o formă de învățământ superior, se loveau de numeroase piedici. În special, predominau cele de ordin material, legate de distanța mare dintre cea mai estică provincie a Monarhiei de Habsburg, Bucovina, și marele centru universitar al Vienei, precum și de costurile mari necesitate de întreținerea unui student aflat la studii în principalele centre universitare din vestul monarhiei, costuri pe care doar puțini și le puteau permite⁴.

Ca urmare, în repetate rânduri, locuitori din diferite categorii sociale au adresat solicitări autorităților politice locale, în special Dietei provinciale, spre a cere regimului central aprobarea înființării unei instituții de învățământ superior în capitala provinciei, Cernăuți. În special Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, prin unii membri ai săi ce erau personalități marcante ale elitei politice și culturale provinciale, precum Gheorghe Hurmuzaki, Constantin Tomașciuc sau Ioan G. Sbiera, a militat cel mai activ în această direcție⁵.

Nevoia tot mai stringentă de a avea o instituție de nivel academic în provincie, resimțită de societatea bucovineană a timpului ca o condiție firească a modernizării, s-a impus și în atenția oamenilor politici locali. Astfel, ca urmare a presiunii societății, în ședința Dietei Bucovinei din 25 septembrie 1868, deputatul avocat dr. Iulius Pompe a făcut propunerea de a se înființa o Academie de Științe Juridice în Cernăuți⁶. Deși a fost înaintată spre soluționare autorităților centrale vieneze, cu avizul pozitiv al camerei legislative bucovinene, acestea nu au dat curs favorabil propunerii făcute.

O dată cu polonizarea, în anii 1870–1871, a universităților din Cracovia și din Lemberg, pentru absolvenții gimnaziilor superioare germane din Bucovina s-a restrâns și mai mult posibilitatea de a face studii într-o regiune mai apropiată, rămânându-le numai universitățile germane din Viena, Praga, Graz sau Innsbruck. În noile condiții, în cursul anului 1871/1872, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina a discutat mult problema înființării unei universități de stat în capitala provinciei bucovinene, făcând numeroase demersuri pe lângă forurile competente⁷. La aceste demersuri s-au asociat și Camera de Comerț și Industrie a Bucovinei și alte instituții și societăți provinciale.

Inițiativa parlamentară a aparținut dr. Constantin Tomașciuc, judecător și deputat de origine română. În ședința Dietei Bucovinei din 28 noiembrie 1872,

⁴ Vezi, în acest sens, notațiile lui I. G. Sbiera, publicate în *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899.

⁵ Constantin Loghin, *Societatea pentru literatura și cultura română în Bucovina la 80 de ani (istoric și realizări)*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1943, passim.

⁶ *Stenographische Protokolle des Bukowiner Landtages*, II. Wahlperiode, II. Session, 14. Sitzung vom 21.9.1869; Erich Prokopowitsch, *Gründung, Entwicklung und Ende des Franz-Josephs-Universität in Czernowitz*, Clausthal-Zehlefeld, 1955, p. 7.

⁷ Ilie Luceac, *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cernăuți – Timișoara, Editura „Alexandru cel Bun”, Editura Augusta, 2000, p. 73.

el a făcut propunerea de înființare a unei universități germane în scopul satisfacerii „nevoilor speciale ale Bucovinei, ca și a intereselor imperiului”⁸. Dieta provincială a votat în unanimitate propunerea făcută în 9 decembrie 1872 și a înaintat-o guvernului central din Viena, spre a i se da curs⁹. Aparent surprinzător este faptul că propunerea ce se referea la înființarea unei universități germane venea din partea unui negerman și că ea a fost aprobată și susținută de ansamblul corpului parlamentar bucovinean, în care românii dețineau o poziție importantă, mai ales prin intermediul reprezentanților marii proprietăți funciare. Pe lângă tradiția educației germane, o explicație ar fi aceea că majoritatea parlamentară în Dietă o dețineau adepții liberalismului și ai centralismului, în frunte cu baronul Eudoxiu Hurmuzaki, în rândul căreia intra și Tomașciuc, în timp ce adepții federalismului, în frunte cu baronul Alexandru Petrino, alcătuiau minoritatea¹⁰. În general, în gândirea liberalilor din monarhie era structurată ideea că universității îi revenea rolul de a fi purtătoarea ideii de stat austriac care, prin răspândirea culturii germane în rândul tuturor naționalităților, putea contribui la strângerea legăturilor dintre acestea și la întărirea sentimentului de apartenență statală, realizând astfel o mai mare omogenitate a imperiului. Totodată, considerăm că atât majoritatea, cât și minoritatea parlamentară, date fiind realitățile politice și practice ale aceluși timp, erau conștiente că, prin susținerea ideii universității germane, cerința privitoare la înființarea noii instituții de învățământ superior de stat putea fi mult mai ușor acceptată și transpusă în practică, la nivel central și, mai ales, în spațiul multinațional bucovinean.

Atât Constantin Tomașciuc, cât și baronul Eudoxiu Hurmuzaki, iar mai apoi fratele său Gheorghe, în calitate lor de deputați ai Bucovinei în Camera Deputaților a Consiliului Imperial din Viena, au făcut mai multe intervenții în Cameră pentru a se da curs propunerii făcute de Dieta bucovineană, de înființare a unei universități în Cernăuți. Ca urmare, în ședința din 26 martie 1874, comisia de finanțe a Camerei Deputaților a invitat guvernul să-și prezinte propunerile privitoare la înființarea noii universități. Deputatul Tomașciuc, făcând dovada marelui său talent oratoric, a intervenit iarăși în favoarea întemeierii noii instituții academice¹¹.

În discursul său, pe lângă argumentele cunoscute, legate de costurile mari de întreținere a tinerilor bucovineni aflați la studii la universitățile din vestul monarhiei, el accentua faptul că, prin polonizarea universităților din Galiția s-au redus posibilitățile bucovinenilor de a face studii academice în această provincie

⁸ *Stenographische Protokolle des Bukowiner Landtages*, IV. Wahlperiode, II. Session, Sitzung vom 6. 11. 1872; Sitzung vom 28. 11. 1872.

⁹ *Ibidem*, Sitzung vom 9.12.1872.

¹⁰ Mihai-Ștefan Ceașu, *Der Landtag der Bukowina*, în Helmut Rumpler, Peter Urbanitsch (ed.), *Die Habsburgermonarchie. 1848–1918*, vol. VII: *Verfassung und Parlamentarismus*, 2. Teilband: *Die regionalen Repräsentativkörperschaften*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2000, pp. 2187–2188.

¹¹ Idem, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european* (în continuare, se va cita: *Parlamentarism*), Iași, Editura Junimea, 2004, p. 187.

învecinată, atât datorită necunoașterii limbii, cât și faptului că aceste universități se arătau a fi, de acum înainte, mai apropiate de modelul și de direcțiile culturale romanice, în speță franceze, în timp ce românii și ucrainenii din Bucovina, prin toată educația și instrucția lor, se simțeau mai apropiați de direcțiile culturale germane. Deputatul bucovinean aducea și argumente de politică internă, afirmând că prin înființarea universității s-ar realiza consolidarea unității de stat austriece, precum și de politică externă, și că prin înființarea acestei universități s-ar întări influența Austro-Ungariei și a culturii și civilizației germane în răsăritul Europei¹².

Pentru susținerea proiectului de lege privitor la înființarea unei universități germane în Cernăuți, prezentat în Camera Deputaților în 9 decembrie 1874, dr. Carl von Stremayr, ministru pentru Culte și Învățământ, a pledat cu aceleași argumente de politică internă și, mai ales, externă, folosite anterior de Tomașciuc¹³. În cursul lunii februarie 1875, în cadrul dezbaterilor parlamentare destul de animate care au urmat, referitoare la forma finală a proiectului de lege, s-au purtat discuții pe tema introducerii unor catedre paralele, cu limba de predare română și ucraineană. Astfel, deputatul român Gheorghe Hurmuzaki a încercat să introducă prevederea legală referitoare la instituirea limbii române ca limbă de predare la Facultatea de Drept, precum și cea privitoare la înființarea unei catedre de istorie națională (a provinciei) în cadrul Facultății de Filozofie. În cadrul acelorași dezbateri, deputatul ucrainean galițian Ion Ozarhevič a propus înființarea unei catedre de limba și literatura ucraineană la noua universitate cernăuțeană, ca o măsură salutară, menită să ridice nivelul cultural al populației de această etnie, ce trăia în Bucovina și Galiția. Deși propunerile lui Hurmuzaki s-au bucurat de sprijinul bancherului vienez de origine aromână, deputatul Nicolai Dumba, în cele din urmă ele au fost respinse de plenul Camerei¹⁴.

În final, s-a ajuns la un compromis, în urma căruia s-a hotărât ca germana să fie limba oficială de predare la Facultatea de Juridică și la cea de Filozofie, înființându-se, totodată, în cadrul celei din urmă, o catedră pentru limba și literatura română și una pentru cea ucraineană, în locul celei de limbi orientale, ce era inclusă în cadrul teologiei. În același timp, la Facultatea de Teologie s-au admis ca limbi de predare româna și ucraineana pentru Catedra de teologie practică. După ce a fost aprobat de Camera Deputaților și de Senatul Imperial, în 13 și, respectiv, în 20 martie, proiectul de lege privitor la înființarea Universității din Cernăuți a primit, în 31 martie 1875, sancțiunea imperială¹⁵. Ca urmare, în toamna aceluiași an, a avut loc deschiderea oficială a cursurilor la noua universitate cernăuțeană, care purta numele împăratului Franz-Josef. În discursurile rostite în 4 octombrie 1875,

¹² *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrathes*, VIII. Session, 1874, II. Band, p. 1451 și urm.

¹³ *Die k. k. Franz-Josephs-Universität in Czernowitz im Ersten Vierteljahrhundert ihres Bestandes*, Czernowitz, 1900, p. XII.

¹⁴ *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrathes*, VIII. Session, 1875, III. Band, pp. 4524–4525.

¹⁵ *Die k. k. Franz-Josephs-Universität in Czernowitz*, p. XXVI și urm.

cu prilejul inaugurării oficiale a noii instituții de învățământ superior din capitala celei mai estice provincii a imperiului, ministrul Carl von Stremayr și ceilalți invitați au subliniat atât faptul că aceasta era o răsplată acordată bucovinenilor pentru loialismul lor, cu ocazia aniversării a 100 de ani de la anexarea provinciei de Monarhia de Habsburg, cât și importanța și rolul noii universități de a fi, în viitor, un factor activ de răspândire a culturii germane în răsăritul Europei¹⁶.

De la începutul existenței sale și până în 1918, Universitatea „Francisco-Josephină” din Cernăuți, care a fost creată după modelul instituțiilor de învățământ superior din Austria, a avut în compunerea sa trei facultăți, și anume: Facultatea de Drept și Științe Politice, Facultatea de Filozofie și Litere și Facultatea de Teologie Ortodoxă, lipsindu-i Facultatea de Medicină. Pe lângă fiecare dintre aceste facultăți a existat un număr de seminarii de specialitate. În plus, în timp, pe lângă Facultatea de Filozofie s-a înființat un număr de zece institute (de chimie, fizică, matematică, fizică cosmică, zoologie, botanică, mineralogie, geologie, geografie și farmacologie).

Cu excepția corpului profesoral de la teologie, ce a fost alcătuit în majoritate, în toată perioada austriacă, din profesori români, cel de la cele două facultăți laice a fost dominat de profesori străini. În totalitatea sa, corpul profesoral își avea desăvârșită pregătirea academică la universitățile germane din monarhie și din afara ei. Majoritatea celor 127 de profesori, care s-au perindat prin Universitatea din Cernăuți în perioada austriacă, au provenit de la universitățile germane din vestul monarhiei, în special de la Universitatea din Viena (44) și cea din Graz (14), precum și de la unele universități din Germania și Elveția. Dintre profesorii ce au predat la universitatea cernăuțeană, unii precum economistul Josef Schumpeter, istoricul Johannes Kromayer sau romanistul și folcloristul Mathias Friedwagner au fost profesori cu o reputație științifică de talie europeană¹⁷.

După regulile existente atunci în universitățile austriece, rectorul universității era ales de majoritatea corpului profesoral universitar, din rândurile sale, doar pe durata unui an academic, putând fi reales ulterior. În conformitate cu legislația atunci în vigoare în partea austriacă a Monarhiei de Habsburg, rectorul universității devenea automat membru de drept (virilist) în Dieta Bucovinei¹⁸. Primul rector ales al Universității din Cernăuți a fost dr. Constantin Tomașciuc, de origine română, ce a fost numit profesor de drept civil procesual, comercial și cambial la Facultatea de Drept, iar ultimul rector al universității austriece a fost tot un român, dr. Vasile Tarnavski, profesor de teologie¹⁹.

¹⁶ Rudolf Wagner (ed.), *Alma Mater Francisco Josephina. Die deutschsprachige Nationalitäten-Universität in Czernowitz. Festschrift zum 100. Jahrestag ihrer Eröffnung 1875*, München, 1975, p. 21 și urm.; Gerald Stourzh, *Die Franz-Josephs-Universität in Czernowitz. 1875–1918*, în Richard G. Plaschka, Karlheinz Mack (ed.), *Wegenetz europäischen Geistes. Wissenschaftszentren und geistige Wechselbeziehungen zwischen Mittel- und Südosteuropa vom Ende des 18. Jahrhunderts bis zum Ersten Weltkrieg*, Wien, 1983, p. 54 și urm.

¹⁷ Rudolf Wagner (ed.), *Alma Mater Francisco Josephina*, p. 122 și urm.

¹⁸ Mihai-Ștefan Ceașu, *Parlamentarism*, p. 188.

¹⁹ Rudolf Wagner, *op. cit.*, p. 130.

În urma acțiunilor desfășurate de elita lor politică, românii au reușit să obțină doar o satisfacere parțială a cererii lor de a se înființa o catedră de istorie a românilor în cadrul Universității din Cernăuți, prin înființarea, în 1912, a Catedrei de istorie a sud-estului Europei, care urma să acorde o deosebită atenție istoriei românilor. Ca profesor titular al acestei catedre a fost numit românul bucovinean Ioan Nistor, unul dintre absolvenții universității cernăuțene²⁰.

O analiză a frecvenței studenților, din 1875 până la începutul Primului Război Mondial, relevă faptul că majoritatea studenților proveneau din rândul românilor, ucrainenilor, evreilor și al celorlalte naționalități din Bucovina²¹, iar speranțele puse de întemeietorii acestei universități germane, din cea mai estică provincie a monarhiei, de a atrage aici un important aflux de studenți din România și Rusia învecinată, nu au fost împlinite decât parțial. Deși în anul 1901, cu ocazia aniversării a 25 de ani de existență a Universității „Francisco-Josephine” din Cernăuți, atât secretarul general al Academiei Române, Dimitrie Sturdza, cât și rectorul Universității din București, profesorul Dimitrie Onciul, subliniau în alocuțiunile rostite cu acest prilej, în calitate de invitați la acest moment festiv, necesitatea strângerii legăturilor de colaborare dintre cele două universități existente în România și cea cernăuțeană²², în toată perioada următoare acest deziderat s-a realizat doar într-o măsură redusă.

Cea mai căutată de români era Facultatea de Teologie Ortodoxă, ce a dobândit un bun renume în sud-estul european²³. Anual, la această facultate veneau numeroși tineri auditori din România, dornici de studiu, mai ales după ce Sinodul Bisericii Române din București a hotărât, în anul 1878, trimiterea teologilor români la Cernăuți pentru desăvârșirea studiilor, ajungându-se ca, în anul academic 1911/1912, numărul acestora să ajungă la 72 de studenți, dintr-un total de 204 studenți²⁴. Între cei care și-au făcut studiile în capitala Bucovinei sau și-au susținut doctoratul aici, s-au numărat Gala Galaction, Dumitru Stăniloae sau episcopii sufragani de Iași, dr. Varlaam Răilean și dr. Donici Aramescu. În schimb, numărul auditorilor veniți din România la celelalte două facultăți laice ale Universității din Cernăuți a fost cu mult mai redus.

Explicațiile sunt de natură concurențială, materială și lingvistică, fiind legate de faptul că, pentru cei mai mulți dintre cei ce doreau să studieze, erau mai la îndemână facultățile de drept sau de filozofie existente la Universitatea din

²⁰ Ion Toderașcu, „Prelegerea inaugurală a lui Ion Nistor la Universitatea din Cernăuți (1912)”, în Al. Zub (ed.), *Ion Nistor (1876–1962)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1993, pp. 95–96.

²¹ Hannelore Burger, „Das Problem der Unterrichtssprache an der Universität Czernowitz”, în Ilona Slawinski, Joseph P. Strelka (ed.), *Glanz und Elend der Peripherie. 120 Jahre Universität Czernowitz*, Bern – Berlin – Frankfurt a. M. – New York – Paris – Wien, 1998, p. 78.

²² Rudolf Wagner (ed.), *op. cit.*, pp. 86–88, 90–91.

²³ Friedrich Heyer, *Die Orientalische Frage im kirchlichen Lebenskreis*, Wiesbaden, 1991, pp. 226–227.

²⁴ Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 225.

București și Iași. Totodată, pentru tinerii din România, crescuți și educați într-un sistem de învățământ ce imita, în mare parte, modelul cultural francez, limba franceză le era mult mai apropiată decât limba germană. Ca urmare, atunci când li se oferea posibilitatea să studieze în străinătate, cei mai mulți preferau să o facă în cadrul instituțiilor de învățământ superior din Franța, iar atunci când se îndreptau spre o universitate germană, aceasta era fie cea din Viena, fie universitățile mai mari din Germania și numai arareori cea din Cernăuți. La toate acestea putem adăuga și anumite resentimente de factură naționalistă, tot mai proeminente spre finele veacului al XIX-lea și începutul celui următor, ce făceau ca, în ochii unora dintre românii din regat, universitatea să apară ca o instituție germanizatoare²⁵.

Prăbușirea Monarhiei de Habsburg la sfârșitul Primului Război Mondial, ce a avut drept consecință unirea Bucovinei cu Regatul României în 28 noiembrie 1918, va influența direct devenirea universității cernăuțene în cadrele statului român. Pentru început însă, la Universitatea din Cernăuți situația a rămas pentru o scurtă perioadă neschimbată. Cursurile din semestrul de iarnă 1918/1919 pentru cei 1 040 de studenți, dintre care 151 erau germani și 475 evrei germanofoni, au continuat să fie ținute în limba germană²⁶.

Problema păstrării universității cernăuțene ca universitate germană a stârnit multe dezbateri în mediul german, dar și în cel românesc, care solicita o cât mai rapidă românizare a ei. Propunerea făcută de noul guvern al Republicii Austria, prin intermediul reprezentantului la Viena al Consiliului Național Român din Bucovina, dr. Constantin Isopescu-Grecul, el însuși profesor la această universitate, de a păstra caracterul german al universității bucovinene, a fost respinsă de președintele consiliului, dr. Iancu cavaler de Flondor²⁷. În scopul păstrării universității germane, o delegație compusă din Fritz Lang, Alfred Kohlruss și Alois Lebouton, ca reprezentanți ai Consiliului Național German din Bucovina, a intervenit în primăvara și vara anului 1919 pe lângă autoritățile guvernamentale române de la București. Răspunsul însă a fost negativ, primind doar promisiunea că va fi înființată la Sibiu o universitate germană pentru toți etnicii germani din România²⁸, promisiune ce nu se va materializa în viitor. De asemenea, eforturile făcute, în vara aceluiași an, de delegația austriacă prezentă la tratativele de pace de la Saint Germain, în direcția păstrării caracterului german al Universității din Cernăuți, au fost lipsite de succes²⁹.

În organizarea pe baze românești a Universității din Cernăuți, în primii ani postbelici, un rol deosebit i-a revenit profesorului universitar Ion Nistor, în

²⁵ În acest sens, vezi Romulus Căndea, „Învățământul superior”, în *Zece ani de la Unirea Bucovinei cu România. 1918–1928*, Cernăuți, 1928, pp. 265–266.

²⁶ Emanuel Turczynski, „Die Universität Czernowitz”, în: Franz Lang (Hrsg.), *Buchenland. Hundertfünfzig Jahre Deutschtum in der Bukowina*, München, 1961, p. 348.

²⁷ Constantin Isopescu-Grecul, „Amintiri asupra evenimentelor din 1918”, în Ion Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul unirii. 1918*, Cernăuți, 1938, p. 183.

²⁸ „Deutsche Volkszeitung. Organ des Deutschen Volksrates für die Bukowina”, II. Jahrgang, nr. 33, Czernowitz, 29. Iuni 1919.

²⁹ *Außenpolitische Dokumente der Republik Österreich. 1918–1938*, vol. II, Wien, 1994, p. 164.

calitatea sa de ministru pentru problemele Bucovinei, delegat pe lângă Guvernul României³⁰. Din inițiativa sa, procesul de românizare s-a desfășurat într-un ritm accelerat și, adesea, prea ostentativ.

Primele semne ale schimbării au apărut în semestrul academic din toamna-iarna anului 1918/1919, când, deși s-a menținut vechiul sistem de funcționare al universității, toți profesorii români de la Facultatea de Teologie și-au ținut din proprie inițiativă cursurile în limba română³¹. În vara anului 1919, a urmat publicarea decretului guvernului român, prin care profesorilor neromâni de la Universitatea din Cernăuți li se cerea să dea o declarație că se angajează să învețe limba română în doi ani de zile, spre a putea apoi să predea în această limbă. Aceasta era condiția obligatorie pentru menținerea lor în funcție, pe lângă depunerea jurământului de credință față de statul român și de rege³². Apreciind că termenul cerut era prea scurt pentru învățarea limbii române la un nivel care să le permită ținerea unor prelegeri academice și publicarea unor lucrări științifice, cei mai mulți dintre profesorii străini de la Universitatea din Cernăuți, 52 din 56, au hotărât să renunțe la activitatea lor didactică de aici și, la începutul lunii septembrie 1919, s-au repatriat în Austria³³. Totuși, profesorii Friedrich Kleinwaechter, Fritz Netolitzky, Carl Siegel, Alfons Penecke și Eugen Herzog au rămas, fiind numiți, prin hotărârea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii, ca titulari la universitatea cernăuțeană, cu începere de la 1 octombrie³⁴.

Acesta a fost sfârșitul Universității din Cernăuți ca universitate germană. În mod oficial, finalul l-a constituit Decretul-lege nr. 4091 din 12 septembrie 1919, care stabilea că universitatea cernăuțeană urma a fi deschisă, începând cu 1 octombrie, ca universitate românească, la fel ca cea din Cluj³⁵. Salariile, gradațiile și indemnizațiile profesorilor și funcționarilor de la această universitate urmau să fie aceleași cu cele ale celor de la Universitățile din București și Iași³⁶. Cu toate acestea, a mai durat aproape un an până la inaugurarea sa în noua variantă românească, din cauza greutăților ridicate de problema găsirii personalului didactic calificat necesar, insuficiența sa la nivelul Bucovinei conducând la selectarea acestuia din Vechiul Regat, din Transilvania sau Basarabia³⁷.

În același timp, profesorilor germani rămași li s-a încuviințat derogarea de a preda cursuri în limba germană pe durata a patru semestre³⁸. Ulterior, la propunerea

³⁰ Ovidiu Bozgan, „Ion I. Nistor. Preliminarii monografice (II)”, în „Revista Istorică”, serie nouă, tomul V, nr. 3–4, 1994, p. 350; Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice și culturale*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina – Basarabia, 2000, p. 131 și urm.

³¹ „Anuarul Universității din Cernăuți. 1925–1926”, Cernăuți, 1927, p. 65.

³² *Ibidem*, p. 346.

³³ Romulus Cândea, *op. cit.*, pp. 266–267.

³⁴ „Monitorul Bucovinei”, fasc. 54, 12 august 1919.

³⁵ Rodica Iațencu, Marian Olaru (ed.), *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. I (*Sesiunea 1919–1920*), București, Editura Academiei Române, 2015, p. 203.

³⁶ „Monitorul Oficial al României”, nr. 126, 13 septembrie 1919.

³⁷ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 134.

³⁸ Emanuel Turczynski, *op. cit.*, p. 348.

Consiliului Facultății de Drept, pentru suplinirea catedrelor universitare vacante, prin decizia ministrului delegat Ion Nistor, din 1 decembrie 1919, profesorul onorar dr. Fr. Kleinwaechter era numit la Catedra de drept financiar și economic națională³⁹, unde va rămâne până la pensionarea sa, în 1925. În același timp, pentru suplinirea catedrelor vacante la Facultatea de Filozofie, Litere și Științe, au fost numiți ca suplinitori, între alții: pentru Catedra de limbă germană, profesorul dr. Eugen Herzog care era și titular pentru filologie romanică și decan al facultății; pentru cea de geografie, prof. dr. Alfons Penecke, titular pentru geologie, iar pentru matematică prof. dr. Carol Siegel, titular pentru filozofie⁴⁰. Pentru întărirea corpului didactic de la catedra de germană, începând cu data de 1 decembrie a fost confirmat, ca lector pentru învățământul practic de limba germană, profesorul secundar dr. Franz Lang⁴¹, care își va continua activitatea didactică universitară până în 1940.

Unii profesori germani, pe lângă activitatea la catedră, au fost cooptați și în diferite comisii examinatorii. Astfel, profesorul Kleinwaechter a fost numit, prin Decizia ministerială din 15 octombrie 1919, pentru trei ani, președinte al Comisiei pentru examenul de științe de stat, ce urma a fi susținut de studenții de la Facultatea de Drept⁴². Cu timpul însă, locul profesorilor germani rămași va fi luat de profesorii români, iar în cadrul universității românești, limba germană va rămâne doar ca obiect de studiu.

Noua universitate românească a fost inaugurată cu mult fast în 24 octombrie 1920, în sala sinodală a reședinței mitropolitane din Cernăuți, loc în care, în 28 noiembrie 1918, a avut loc votarea rezoluției de unire a Bucovinei cu România. La evenimentul deschiderii oficiale au fost prezenți, pe lângă noul rector al universității, profesorul Ion Nistor, regele Ferdinand, membrii ai familiei regale române, nouă miniștri ai guvernului, în frunte cu generalul Averescu, mitropolitul Bucovinei, Vladimir de Repta, secretarii generali ai Administrației provizorii provinciale, președintele Academiei Române, Dimitrie Onciul, reprezentanții universităților din București și din Iași⁴³.

În mesajul de salut adresat noii instituții de învățământ superior românesc de profesorul Ion Borcea, în numele Universității din Iași, se evidențiază existența unei anumite continuități a învățământului academic românesc, precum și contribuția sa la formarea unor personalități culturale din Vechiul Regat și nu numai, menționându-se că: „Universitatea din Cernăuți, cel puțin Facultatea de Teologie, era și mai înainte un focar de înaltă cultură românească, ce a dat teologi de seamă în toate părțile locuite de români”⁴⁴. În același timp, se specifica faptul că: „Universitatea din Iași e fericită că alături de ea, în inima dulcii Bucovine, acest așezământ universitar va conlucra

³⁹ „Monitorul Bucovinei”, fasc. 86 (supliment), 5 decembrie 1919.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*, fasc. 90, 29 decembrie 1919.

⁴² *Ibidem*, fasc. 81, 15 noiembrie 1919.

⁴³ *Inaugurarea universității românești din Cernăuți, 23–25 octombrie 1920*, Cernăuți, 1922, p. 6.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 38.

la făurirea de minți luminate și caractere alese și va străluci ca focar de înaltă cultură, contribuind atât la progresul științei pe toate țărmurile, cât și la răspândirea datelor și aplicațiilor științei, în stratele cele mai largi ale societății”⁴⁵. Totodată, prin adresa rectorului Leon C. Cosmovici, citită de profesorul Borcea, se exprima speranța unei strânse colaborări viitoare a instituției ieșene de învățământ superior cu cea cernăuțeană: „prin legăturile trecutului, prin situația lor, Universitățile din Cernăuți și Iași sunt chemate a colabora în cea mai strânsă armonie, sprijinindu-se și completându-se reciproc”⁴⁶. Posibil ca această colaborare să fi avut în vedere, între altele, și o anumită complementaritate, în sensul că Universitatea din Iași avea Facultatea de Medicină, care îi lipsea celei cernăuțene. De altfel, același profesor Borcea a fost și mesagerul Societății de Medici și Naturaliști din Iași, în a cărei adresă se evidențiază rolul important jucat de bucovineanul Zotta în crearea societății, în 1833, care, alături de Academia Mihăileană, a fost precursora a Universității, contribuind hotărâtor la înființarea Facultății de Medicină⁴⁷.

Universitatea din Cernăuți s-a condus după legile fostei universități austriece și după inaugurarea sa ca universitate românească în 1920, deoarece, potrivit decretului-lege al guvernului român, acestea rămăneau în vigoare până la realizarea unificării legislației universitare⁴⁸. Însă, pe măsura adâncirii procesului de românizare, în scurt timp au fost luate măsuri în această direcție, ce aveau în vedere abrogarea vechilor prevederi legislative austriece și folosirea ca model a reglementărilor de la universitățile din Vechiul Regat. Astfel, în cursul anului 1921, potrivit raportului rectorului Maximilian Hacman, s-au modificat regulamentele Facultăților de Drept și de Teologie de la Universitatea din Cernăuți, în conformitate cu dispozițiile regulamentelor similare de la Universitățile din București și Iași. După aprobarea lor, noile regulamente au fost puse în practică începând cu anul universitar 1921/1922.

În ideea unificării și românizării, în 1921, Senatul Universității din Cernăuți a considerat necesar să renunțe la modelul german al unei unice Facultăți de Filozofie, hotărând despărțirea sa în două facultăți separate, și anume, una de Filozofie și Litere și o alta de Științe, după modelul de organizare de sorginte franceză al Universității din Iași⁴⁹. Apoi, în 28 octombrie 1924, vechiul regulament de studiu austriac cu libertățile sale academice a fost lichidat și a fost introdus sistemul existent la universitățile din București și Iași, care preciza o durată a studiilor de trei ani, cu un examen final după fiecare an, spre deosebire de sistemul austriac, ce prevedea examene după fiecare semestru, iar la sfârșit licența. În afara cursurilor obligatorii pentru licență, erau prevăzute și cursuri pe durata a doi ani pentru doctorat.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 39.

⁴⁸ *Inaugurarea festivă a rectorului pentru anul de studii 1921/1922, la 24 octombrie 1921*, Cernăuți, Editura Universității, 1922, pp. 5–6.

⁴⁹ *Ibidem*.

Prin noile reglementări au fost îngădite competențele autonomiei universitare, mai ales în privința competenței alegerii rectorului. Acesta nu mai era ales de ansamblul corpului academic ca până atunci, ci urma a fi numit de Ministerul Instrucțiunii din București, din trei propuneri făcute de Senatul universității⁵⁰. Ultimele rămășițe din legea universitară austriacă au fost abrogate în anul 1925, când, prin Decretul regal din 12 iunie, s-a stabilit obligativitatea introducerii dispozițiilor din legea învățământului superior din România Veche și la Universitatea din Cernăuți⁵¹.

În noua organizare românească a universității, limba germană și germanistica au decăzut, în condițiile în care limba germană și-a schimbat statutul, de la situația unei limbi de stat, ce era vorbită de un număr destul de mare de locuitori ai provinciei, la starea de limbă a unei minorități. Catedra de germanistică a fost suplinită, o perioadă, de profesorul Eugen Herzog, care fusese adus în perioada austriacă ca profesor pentru Catedra de romanistică. Pe lângă aceasta mai funcționa și un lectorat de limbă germană, ce a fost condus în toată perioada românească de profesorul gimnazial dr. Franz Lang⁵². După moartea profesorului Herzog în 1928, catedra a fost suplinită de profesorul gimnazial dr. Victor Morariu, care va ocupa în 1929, prin concurs, catedra vacantă. Din comisia de concurs, alături de patru profesori cernăuțeni și de germanistul Kisch de la Cluj, a făcut parte și profesorul Iorgu Iordan, de la Universitatea din Iași. Încercarea lui Iorgu Iordan de a-l propune pentru această catedră pe sasul Karl Kurt Klein, ce era pe atunci asistentul germanistului ieșean Traian Bratu, nu a avut succes datorită influenței exercitate de Ion Nistor asupra celorlalți membri ai comisiei, astfel încât Victor Morariu a avut, în final, câștig de cauză⁵³.

Totodată, reorganizarea Universității din Cernăuți în forma sa românească a însemnat, pe lângă înființarea a numeroase noi catedre – precum cea de psihologie, sociologie, istoria artei, algebră, astronomie sau mecanică, care, din lipsa unor cadre competente, au rămas multă vreme neocupate –, și desființarea unora dintre cele vechi, precum cea de istorie austriacă, de limbă ucraineană, de drept german sau austriac etc.⁵⁴

La nivelul provinciei, insuficiența personalului calificat, competent să ocupe funcții universitare, a făcut ca aici să fie aduse cadre didactice cu rang universitar și din Vechiul Regat, care aveau o bună pregătire academică. Dintre acestea, multe au provenit de la Universitatea din Iași, mai ales de la Facultatea de Științe, precum matematicienii Simeon Stoilov, Octav Mayer, Gheorghe Vrânceanu, Dan Hulubei

⁵⁰ Emanuel Turczynski, *Kontinuität und Wandel: Die Universität Czernowitz, ihre Professoren und Studenten in der Zwischenkriegszeit*, în Ilona Salwinski, Joseph P. Strelka (ed.), *Die Bukowina. Vergangenheit und Gegenwart*, Peter Lang, Bern – Berlin – Frankfurt a. M. – New York – Paris – Wien, 1995, pp. 137–138.

⁵¹ „Anuarul Universității regele Ferdinand I din Cernăuți. Anul de studii 1925–1926”, 1927.

⁵² Rudolf Wagner (ed.), *op. cit.*, pp. 165–166.

⁵³ Iorgu Iordan, *Memorii*, vol. II, București, 1978, p. 183.

⁵⁴ „Anuarul Universității regele Ferdinand I din Cernăuți. Anul de studii 1923–1924”, 1925, p. 70 și urm.

sau fizicianul Constantin C. Bedreag⁵⁵. Totodată, au venit să profeseze la Universitatea din Cernăuți o serie de profesori care își desăvârșiseră cariera academică în Franța, precum profesorul de limba engleză Dragoș Protopopescu, profesorul de chimie anorganică Nicolae Costeanu sau profesorul de fiziologie animală Nicolae Florescu, ce își luaseră doctoratul la Universitatea din Paris⁵⁶. Pentru fiecare, chemarea la Universitatea din Cernăuți a însemnat un bun prilej de promovare în ierarhia universitară, chiar dacă unii nu au poposit decât o scurtă perioadă de timp în capitala Bucovinei. Astfel, Traian Ionașcu, recomandat conferențiar de drept civil la Universitatea din Iași în 1923, a fost numit în 1924 profesor agregat pentru Catedra de drept internațional privat la Cernăuți, pentru ca apoi, în 1925, să se transfere ca profesor la Facultatea de Drept din Iași⁵⁷.

După aproape două decenii de activitate rodnică în favoarea culturii și științei românești, Universitatea din Cernăuți și-a încetat activitatea ca universitate românească, de sorginte culturală franceză, odată cu intrarea trupelor sovietice în Cernăuți, în 28 iulie 1940, în urma ultimatului dat de Kremlin guvernului României, care a dus la anexarea teritoriului Bucovinei de Nord, cu orașul Cernăuți, de către Uniunea Sovietică. În noile împrejurări, mulți dintre profesorii universității cernăuțene, refugiați pe teritoriul statului român, au fost numiți în aceleași funcții în cadrul facultăților similare de la Universitatea din Iași sau din București. Unii dintre aceștia, precum fizicianul Teodor Câmpănuș⁵⁸, istoricul Ilie Grămadă⁵⁹, juristul Erast Tarangul⁶⁰ sau pedagogii Silvestru Găină⁶¹ și Constantin Narly⁶², spre a nu aminti decât câteva nume dintr-o listă mai lungă, au desfășurat în cadrul universității ieșene, care i-a găzduit o perioadă mai lungă sau mai scurtă de timp, o prodigioasă activitate pedagogică și științifică.

Bibliografie

- „Anuarul Universității din Cernăuți. 1925–1926,” Cernăuți, 1927.
„Anuarul Universității din Cernăuți. 1937–1938”, Cernăuți, 1938.
„Anuarul Universității Regele Carol al II-lea din Cernăuți pe anul 1937–1938”, 1938.
„Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cernăuți. Anul de studii 1925–1926”, 1927.
„Anuarul Universității regele Ferdinand I din Cernăuți. Anul de studii 1923–1924”, 1925.
„Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cernăuți. Anul de studii 1923–1924”, 1925.

⁵⁵ „Anuarul Universității regele Ferdinand I din Cernăuți. Anul de studii 1923–1924”, 1925, pp. 101–103; „Anuarul Universității Regele Carol al II-lea din Cernăuți pe anul 1937–1938”, 1938, pp. 261–265.

⁵⁶ „Anuarul Universității din Cernăuți. 1937–1938”, Cernăuți, 1938, p. 20 și urm.

⁵⁷ „Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cernăuți. Anul de studii 1923–1924”, 1925, p. 46.

⁵⁸ Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Editura Princeps Edit, Iași, 2004, p. 200.

⁵⁹ *Ibidem*, pp. 442–443.

⁶⁰ *Ibidem*, vol. II, pp. 475–476.

⁶¹ *Ibidem*, vol. I, p. 412.

⁶² *Ibidem*, vol. II, pp. 108–109.

- „Deutsche Volkszeitung. Organ des Deutschen Volksrates für die Bukowina”, II. Jahrgang, nr. 33, Czernowitz, 29. Iuni 1919.
- „Monitorul Bucovinei”, fasc. 54, 12 august 1919.
- „Monitorul Oficial al României”, nr. 126, 13 septembrie 1919.
- Alexa, Doina, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice și culturale*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina – Basarabia, 2000.
- Außenpolitische Dokumente der Republik Österreich. 1918–1938*, vol. II, Wien, 1994;
- Berger, Hannelore, „Das Problem der Unterrichtssprache an der Universität Czernowitz”, în Ilona Slawinski, Joseph P. Strelka (ed.), *Glanz und Elend der Peripherie. 120 Jahre Universität Czernowitz*, Bern – Berlin – Frankfurt a. M. – New York – Paris – Wien, 1998, p. 78.
- Bozgan, Ovidiu, „Ion I. Nistor. Preliminarii monografice (II)”, în „Revista Istorică”, serie nouă, tomul V, nr. 3–4, 1994, p. 350.
- Câdea, Romulus, „Învățământul superior”, în *Zece ani de la Unirea Bucovinei cu România. 1918–1928*, Cernăuți, 1928, pp. 265–266.
- Ceașu, Mihai-Ștefan, *Der Landtag der Bukowina*, în Helmut Rumpler, Peter Urbanitsch (ed.), *Die Habsburgermonarchie. 1848–1918*, vol. VII: *Verfassung und Parlamentarismus*, 2. Teilband: *Die regionalen Repräsentativkörperschaften*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2000, pp. 2187–2188.
- Idem, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004.
- Ceașu, Mihai-Ștefan, Lihaciu, Ion, *Autonomia Bucovinei (1848–1861). Studiu și documente*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2021.
- Die k. k. Franz-Josephs-Universität in Czernowitz im Ersten Vierteljahrhundert ihres Bestandes*, Czernowitz, 1900.
- Dirrecția Județeană a Arhivelor Naționale Suceava, colecția Documente, P. XII, nr. 35/1848.
- Heyer, Friedrich, *Die Orientalische Frage im kirchlichen Lebenskreis*, Wiesbaden, 1991.
- Iașencu, Rodica, Olaru, Marian (ed.), *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. I (Sesiunea 1919–1920), București, Editura Academiei Române, 2015.
- Inaugurarea festivă a rectorului pentru anul de studii 1921/1922, la 24 octombrie 1921*, Cernăuți, Editura Universității, 1922.
- Inaugurarea universității românești din Cernăuți, 23–25 octombrie 1920*, Cernăuți, 1922.
- Iordan, Iorgu, *Memorii*, vol. II, București, 1978.
- Isopescu-Grecul, Constantin, „Amintiri asupra evenimentelor din 1918”, în Ion Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul unirii. 1918*, Cernăuți, 1938, p. 183.
- Loghin, Constantin, *Societatea pentru literatura și cultura română în Bucovina la 80 de ani (istoric și realizări)*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1943.
- Luceac, Ilie, *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare (o istorie a culturii românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cernăuți – Timișoara, Editura „Alexandru cel Bun” – Editura Augusta, 2000.
- Prokopowitsch, Erich, *Gründung, Entwicklung und Ende des Franz-Josephs-Universität in Czernowitz*, Clausthal-Zehlefeld, 1955.
- Satco, Emil, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Editura Princeps Edit, Iași, 2004, p. 200.
- Sbiera, I. G., *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899.
- Stenographische Protokolle des Bukowiner Landtages*, II. Wahlperiode, II. Session, 14. Sitzung vom 21.9.1869.
- Stenographische Protokolle des Bukowiner Landtages*, IV. Wahlperiode, II. Session, Sitzung vom 6. 11. 1872; Sitzung vom 28. 11. 1872.
- Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrathes*, VIII. Session, 1874, II. Band.
- Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrathes*, VIII. Session, 1875, III. Band.

- Stourzh, Gerald, *Die Franz-Josephs-Universität in Czernowitz. 1875–1918*, în Richard G. Plaschka, Karlheinz Mack (ed.), *Wegenetz europäischen Geistes. Wissenschaftszentren und geistige Wechselbeziehungen zwischen Mittel- und Südosteuropa vom Ende des 18. Jahrhunderts bis zum Ersten Weltkrieg*, Wien, 1983, p. 54 și urm.
- Toderașcu, Ion, „Prelegerea inaugurală a lui Ion Nistor la Universitatea din Cernăuți (1912)”, în Al. Zub (ed.), *Ion Nistor (1876–1962)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1993, pp. 95–96.
- Turczynski, Emanuel, *Kontinuität und Wandel: Die Universität Czernowitz, ihre Professoren und Studenten in der Zwischenkriegszeit*, în Ilona Salwinski, Joseph P. Strelka (ed.), *Die Bukowina. Vergangenheit und Gegenwart*, Peter Lang, Bern – Berlin – Frankfurt a. M. – New York – Paris – Wien, 1995, pp. 137–138.
- Idem, „Die Universität Czernowitz”, în Franz Lang (Hrsg.), *Buchenland. Hundertfünfzig Jahre Deutschtum in der Bukowina*, München, 1961, p. 348.
- Ungureanu, Constantin, *Sistemul de învățământ din Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774–1918)*, Chișinău, Tipografia centrală, 2015.
- Wagner, Rudolf (ed.), *Alma Mater Francisco Josephina. Die deutschsprachige Nationalitäten-Universität in Czernowitz. Festschrift zum 100. Jahrestag ihrer Eröffnung 1875*, München, 1975.